

Siljan och Orsasjön

En presentera en fiskevårdsplan för Mora/Våmhus fvf. utan att omnämna de två stora sjöarna Siljan respektive Orsasjön är inte acceptabelt. Dessa sjöar har givetvis omnämnts indirekt i ett flertal avrinningsområdesbeskrivningar, t ex Rådån, Lädeån, Vasslarängsbäcken, Våmån, Ryssån m. fl., främst avseende möjlighet att återetablera vandringsöring, men kräver en mer utökad beskrivning.

Siljan och Orsasjön är de definitiva flaggskeppen inom fiskevårdsområdet. Dessa sjöar har så mycket att erbjuda och kan tillfredsställa en mängd olika kategorier av fiskare (sportfiskare och husbehovsfiskare / trollingfiskare och nätfiskare), dels genom den stora artrikedomen och dels genom att det finns utrymme för olika fisketekniker. Dessvärre förefaller inte nyttjandet av sjöarna vara av den omfattning som förr trots de stora möjligheterna till fiske som erbjuds (Olsén pers. komm.). Det fiskas med andra ord för lite på de stora sjöarna vilket är en gängse uppfattning bland fiskarna som fiskar på Orsasjön och Siljan och beträffande vissa arter, såsom abborre och gädda, kan man säga att de utgör en vilande resurs.

Totalt förekommer 24 – 25 fiskarter i de stora sjöarna (Bruks *et al.* 2000). Dominerar gör siklöja, sik, nors, abborre och lake. I Orsasjön och norra delarna av Siljan är även gädda, id och mört vanliga inslag i fiskfaunan (även braxen under senare år). Öring var förr en nyckelart i systemet, men dess idag problemfyllda situation har presenterats under många av avrinningsområdesbeskrivningarna i föreliggande plan.

Trots de stora fiskemöjligheter som finns på dessa två sjöar, vilket det skulle kunna skrivas hyllmeter om, omnämns i detta huvudsakligen problematiken med vandringsfisken, företrädesvis öring och hur man skall åtgärda detta (eftersom detta är den viktigaste och största fiskevårdsåtgärden i systemet).

Det finns många problem i Siljanssystemet, och av mer generellt slag utmärker sig t ex det genom regleringen stabila vattenståndet och oligotrofieringen (att sjöarna blir alltmer näringsfattiga – vilket medför att den totala fiskproduktionen minskar). När det gäller vandringsfisken kommer den kraftigaste påverkan från den omfattande fragmenteringen av tillrinnande vattendrag (se avrinningsområdesbeskrivningarna i föreliggande plan). Andra problem med öringen, som bör uppmärksammas, är det ej uthålliga avelsarbetet som bland annat inneburit att stambildningen (skillnaden mellan olika vattendrag) har brutits (Carlsson pers. komm.). Ett annat problem, relaterat till öringen, som debatteras livligt är det riktade fisket efter öring som t ex sker med långrev och sax, vilket idag absolut inte är att beteckna som ett uthålligt fiske och något som styrelsen kan/bör ha invändningar mot. Många är de fiskerättsägare som irriteras över detta fiske och i vissa fall även över nätfisket och menar att detta urvattnar förståelsen för fiskevården i övriga mindre vatten inom fiskevårdsområdet. Årsnätansträngningarna sjunker dock hela tiden i Siljan i och med att binärings- och husbehovsfiskarna stadigt sjunker i antal. Vidare så medför Siljans och Orsasjöns enorma vattenarealer att det finns utrymme till fiske med nät vilket det inte gör i mindre sjöar där nätfiske kan ha en enormt negativ genomslagskraft på fiskbestånden.

Ett annat problem som uppmärksammas under senare år är hur det skett en minskning av siklöjan, främst i Siljan. Detta beror dels på att beståndet försvagats genom en parasit (*Philonema sibirica*), och dels på, som tidigare nämnts, den fortgående oligotrofieringen, dvs. att sjöarna blir alltmer näringsfattiga. En minskning av siklöjebeståndet kan i förlängningen påverka öringen i Siljan eftersom den utgör prefererad föda för öringen.

Med utgångspunkt från det som framgår i rapporten från EU-projektet om Siljanssystemet, så rekommenderas följande: att aktivt jobba för att återskapa vandringsmöjligheter i de tillrinnande vattendragen samt driva introduktionsförsök av vandringsöring i t ex Vasslarängsbäcken, Våmån, Fuån, Lädeån och eventuellt fler vattendrag.

Dessa småvattendrag kan dock inte ensam återskapa det som en gång var, utan det krävs mer drastiska insatser, och det är därför som den nybildade arbetsgruppen ”Siljan och öringen”, där bland annat John Green ingår, och en ening expertis framhållit en restaureringsinsats av Ore älv med dess två biflöden Unnån respektive Ämån som den klart mest verkningsfulla åtgärden för att rädda öringen i Siljanssystemet. Om detta projekt kan initieras kommer ca 12 mil vattendrag med mycket goda förutsättningar, beträffande lek- och uppväxtmiljöer, att återskapas, vilket är en diametral skillnad mot övriga små vattendrag som inte har arealer i närheten av detta system. Ore älv har dessutom fortfarande stigande öring (Fig. 1), vilket underlättar arbetet samt att Unnån för mindre än ett halvsekel sedan, tillsammans med Österdalälven, var det viktigaste lekområdet för öring från Siljanssystemet. De nedre delarna av Ore älvs avrinningsområde är dessutom det objekt som snabbast skulle ge resultat och troligen det enda realistiska projekt som kan säkra den naturliga vandringsöringens överlevnad på såväl kort som lång sikt.

Figur. 1. Storöring – akut hotad i Siljanssystemet.

Hur åtgärderna skall se ut och hur de skall finansieras arbetas för närvarande fram av ovan nämnd arbetsgrupp, där även Fiskeriverket och flera av de berörda kommunerna ingår.

Även om åtgärderna till största delen berör Orsa följande bör inte detta innebära några kontroverser mellan områdena eftersom fisken inte är medveten om några gränsdragningar och dessutom kommer merparten av fisken ändå att fångas i Siljan. Även vatten som förvaltas av Mora/Våmhus följande kommer faktiskt att beröras av arbetet eftersom Näckån utgör en viktig del av Unnåns avrinningsområde.

Denna fiskevårdsplan framhäver att arbetet med en restaurering av Ore älv är den absolut viktigaste fiskevårdsåtgärden för Siljanssystemet och därmed även för Mora/Våmhus fvof. (samt alla andra av åtgärden berörda fiskevårdsområden). Detta medför att fvof. rekommenderas att aktivt arbeta för att detta projekt blir av eftersom det är att betrakta som en nödvändighet för att vi skall kunna säkra framtiden för den vandrande öringen i Siljanssystemet. Detta är inte bara ett biologiskt ställningstagande utan även ett moraliskt sådant.

Fvof. bör även höja sina röster när det gäller ej uthålligt och riktat fiske efter öring och även framhålla att den näringsbrist som uppstått i spåren av regleringen är ett stort problem för sjöarna. Det är även viktigt att fvof. i samarbete med sakägarna arbetar hårt för att det kompensationsprogram som finns för sjöarna ständigt förbättras. Även problematiken kring siklöjan bör fvof. engagera sig. Det sistnämnda har även, genom styrelsens försorg, rönt uppmärksamhet i lokalpressen.

För övriga arter så finns det i dagsläget inga akuta behov av fiskevårdsåtgärder i själva sjöarna. Det man kan tänka sig är att anlägga habitatstrukturer såsom risvålar för att gynna abborrbeståndet – detta är en gammal beprövad åtgärd i Siljan och Orsasjön, men något som idag utförs alltför sällan. Om sådana anläggningar bör dock detta ske där notfiske inte bedrivs.

Ur turistisk synvinkel är Siljan och Orsasjön det bästa som fvof. i dagsläget kan erbjuda, i första hand avseende ett attraktivt trollingfiske efter gädda och till viss del öring. Även den traditionella notdragningen i Nusnäs kan utnyttjas ur turistiskt hänseende.

Om vi genom väl genomtänkta åtgärder i de avrinningsområden som beskrivits i föreliggande plan kan förbättra situationen för den vandrande öringen kommer förutsättningarna för turistfiske att öka dramatiskt i framtiden.

För vidare information om det historiska nyttjandet av de stora sjöarna och de biologiska förändringar som skett under de senaste århundradena samt vilka åtgärder som krävs för att systemet skall förbättras ur biologiskt hänseende, hänvisas till rapporten "Limnologisk förstudie för Siljan – Insamling av historiskt material och förslag till naturresursbaserad regional utveckling".

Referenser

Bruks, A., Carlstein, M. & Olsén, H. 2000. Limnologisk förstudie för Siljan – Insamling av historiskt material och förslag till naturresursbaserad regional utveckling. F.A.S.T.-Fiskeresursgruppen. 105 sid.

Muntligen

Jens Carlsson, Vattenbruksinstitutionen, SLU Umeå.

Gösta Olsén, Mora/Våmhus fvof.